

Олександр Васильович Діденко,

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки та соціально-економічних дисциплін
Національної академії Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

ПРОФЕСІЙНЕ САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ЯК ЧИННИК ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ

У статті представлені роль професійного самовдосконалення як чинника професійної підготовки майбутніх офіцерів, визначено сутність цього поняття, а також особливості його компонентного складу.

***Ключові слова:** професійне самовдосконалення, майбутні офіцери, самовиховання, самоосвіта, професійна підготовка.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Перетворення, що відбуваються в державі, її збройних формуваннях і правоохоронних органах, нарощування темпів розробки і впровадження принципово нових видів колективної техніки та зброї, систем управління, їх якісні зміни загострюють потребу у професійному розвитку офіцерів. Ефективність і результативність цього процесу залежить від активізації професійного самовдосконалення майбутніх офіцерів під час навчання у вищому навчальному закладі.

Розв'язання цієї проблеми значною мірою обумовлене об'єктивними явищами і процесами. Зокрема, по-перше, загальним курсом реформ у сфері вищої освіти, її демократизацією, індивідуалізацією та гуманізацією. Вперше інтереси особистості в системі освіти ставляться на чільне місце. Проект закону України «Про освіту» визначає освіту як основу інтелектуального, духовного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запоруку розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою. Метою освіти визначено всебічний розвиток людини як особистості та найвищої суспільної цінності, розвиток її розумових і творчих здібностей,

професійних знань і компетентностей, забезпечення її успішної соціалізації у мінливих соціальних умовах, сприяння розвитку особистостей, готових до свідомого суспільного вибору, діяльності в умовах громадянського суспільства заради примноження інтелектуального і культурного потенціалу Українського народу і забезпечення сталого людського розвитку в Україні.

По-друге, специфіка службово-бойової та оперативно-службової діяльності майбутніх офіцерів-випускників вищих військових навчальних закладів Міністерства оборони та правоохоронних органів (у тому числі Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького) вимагає не тільки високорозвинених професійних якостей і компетентності, а й високорозвиненої моральної особистості, здатної до постійного самовдосконалення і саморозвитку.

По-третє, практиці навчання курсантів бракує необхідного і достатнього досвіду, форм і методів організації керівництва такою тонкою сферою виховного впливу, як самовиховання, професійне самовдосконалення. На це вказують результати пілотного дослідження, опитування випускників військових ВНЗ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Наукові засади для розуміння самовдосконалення як фактора розвитку особистості закладені класичною філософією. Зокрема, такі яскраві її представники, як Сократ, Епікур, Лукрецій, Демокріт, Аристотель, давньоримські стоїки залишили чимало цінних порад про самовиховання моральних і інтелектуальних якостей людини, збереження її здоров'я, фізичних і моральних сил.

Ці ідеї знайшли свій подальший розвиток у працях вітчизняних і зарубіжних філософів, психологів і педагогів. Зокрема представляють інтерес філософські ідеї щодо саморозвитку особистості, її здатності до самовизначення, до самовдосконалення (М. Бахтін, В. Біблер, М. Бердяєв, І. Донцов, І. Кант, С. Рубінштейн, Г. Тульчинський та ін.).

Феномен самовдосконалення особистості розкриває гуманітарна лінія в психології, яка розширює можливості свідомості, вивільняє місце для духовного зростання, розкриття людиною своєї суті, самоактуалізації (Р. Бернс, І. Бех, М. Боришевський, М. Боуен, Г. Ковальов, І. Кон, Г. Костюк, А. Маслоу, Ю. Орлов, К. Роджерс, Л. Рувинський, та ін.).

У класичній педагогіці ідеї самовдосконалення активно розроблялись такими відомими науковцями як П. Блонський, П. Каптерев, М. Монтессорі, М. Сметанський, В. Сухомлинський, Л. Толстой, К. Ушинський.

Однак питання організації професійного самовдосконалення майбутніх офіцерів не знайшли належного відображення у публікаціях і вимагають додаткового вивчення.

Метою статті є з'ясування ролі професійного самовдосконалення як чинника фахової підготовки майбутніх офіцерів, уточнення сутності цього поняття, а також особливостей його компонентного складу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Професійне самовдосконалення є суспільно та особистісно необхідною умовою становлення курсантів як майбутніх офіцерів. Під професійним самовдосконаленням майбутніх офіцерів доцільно розуміти поєднання взаємопов'язаних і взаємозалежних процесів: *професійного самовиховання* як цілеспрямованої активної діяльності, що зорієнтована на формування і вдосконалення у себе позитивних і усунення негативних якостей у відповідності до вимог службової діяльності офіцера, та *професійної самоосвіти* як цілеспрямованої роботи щодо розширення і поглиблення своїх професійних знань, удосконалення та набуття відповідних навичок та умінь під час навчання у вищих військових навчальних закладах.

Необхідність самовиховання та самоосвіти продиктована взаємозв'язком між суспільством, що розвивається, та особистістю, яка формується (від самої людини залежить її соціальний статус); швидкоплинністю соціального прогресу; відповідальністю кожної особистості за своє майбутнє (науково-технічний прогрес вимагає висококваліфікованих фахівців, які вміють

перемагати в умовах конкурсу і конкуренції); розвитком суспільних відносин (змінюються люди, їх інтереси, життєві установки, але не змінюються основні загальнолюдські моральні цінності); можливістю досягнення особистого щастя.

Умовами виникнення потреби та готовності до самовиховання, самоосвіти майбутніх офіцерів є взаємодія з досвідченими людьми; умови, в яких перебуває особистість, що розвивається; різні види діяльності, які вимагають від людини необхідних знань, вмінь, якостей і властивостей.

На думку Т. Стефановської, в організації самовиховання та самоосвіти можна виділити наступні основні компоненти: самопізнання особистості (спрямованість, окремі моральні, вольові, емоційні процеси і особливості пізнавальної діяльності, характеру, темпераменту); складання програми (плану) роботи над собою (розвиток інтелекту, розвиток волі, характеру, зміцнення здоров'я та ін.); організація системи самовдосконалення за окремими напрямками (способи роботи над собою: самопереконавання, самонавіювання, самокерування) і організація діяльності для розвитку волі, вмінь, навичок, звичок поведінки; організація самоконтролю (самозвіт, самооцінка, самоаналіз) [1, с. 202].

Вирішальну роль у самовихованні відіграє мотиваційно-ціннісна сфера особистості, яка визначає ставлення її до себе і до середовища, спрямованість і силу її активності.

Однак деякі дослідники дотримуються іншої думки. Зокрема, Л. Кулікова виділяє такі його елементи: адекватне самооцінювання; потреба у самовихованні; розвиток мотивації; визначення мети; складання програми, плану, правил самовиховання; прийняття рішення; застосування методів самовпливу; мобілізація своєї ідейно-моральної вихованості та емоційно-вольової активності; формування нової адекватної самооцінки [2, с. 29].

На нашу думку, така структура самовиховання чіткіше відображає його специфіку. Хоч і до неї у нас є певні зауваження. Так, адекватна самооцінка особистості не завжди сприяє виникненню когнітивного дисонансу, який викликає потребу в самовихованні (другий компонент з пропонованих

Л. Куликовою). Дещо подібними між собою видаються такі компоненти як «визначення мети», «складання програми, плану, правил самовиховання», «прийняття рішення».

А. Ковальов виділяє у самовихованні три стани, які до певної міри характеризують його структуру: 1) аналіз власної особистості і тих якостей, яких необхідно набути; 2) постановка мети і розробка програми самовиховання; 3) здійснення самовиховання шляхом саморегуляції діяльності, поведінки, включаючи самоконтроль і самовправи [3, с. 49].

Детальніше і повніше розкриває розвиток самовиховання І. Бех. На його думку, самовиховання проходить п'ять стадій.

Перша стадія – процесуально-ситуативна. Вихованець не встановлює зв'язку між своїми вчинками і якостями особистості.

Друга стадія – якісно-ситуативна. Вихованець встановлює прямолінійні зв'язки між своїми вчинками та якостями, тобто здійснення (нездійснення) окремого вчинку ототожнюється з наявністю (відсутністю) відповідної якості.

Третя стадія – якісно-статична. Якість абстрагується вихованцем від конкретного вчинку, виступає в його свідомості як самостійна об'єктивна реальність. Усвідомлення того, що конкретний вчинок не свідчить про засвоєння відповідної йому якості, руйнування прямолінійних зв'язків між ними і поряд з цим ще недостатня усвідомленість нових діалектичних зв'язків між якостями та поведінкою спричиняються до певного внутрішнього відриву від безпосередньої практичної поведінки.

Четверта стадія – якісно-динамічна. Відбувається усвідомлення діалектичних зв'язків між якостями особистості і вчинками. Відрив внутрішнього світу від безпосередньої поведінки долається.

П'ята стадія – якісно-перспективна. Вихованець оцінює себе не лише за тими якостями, які вже склались, а й за потенційними можливостями розвитку, враховує свої зусилля із самовиховання, формує ставлення до нього як якість особистості.

Успішність опанування виділених стадій залежить, з одного боку, від досконалості педагогічного керування самовихованням, а з іншого – від вікових особливостей вихованців [4, с. 32–34].

Як відомо, виховний процес містить такі структурні компоненти: цільовий, мотиваційний, змістовий, організаційно-діяльнісний, контрольнорегулювальний і оцінно-результативний. У відповідності з цією структурою та специфікою самовиховання як фактора розвитку особистості доцільно визначити такі його структурні компоненти: самооцінний, цільовий, організаційно-діяльнісний, контрольнорегулювальний, оцінно-результативний.

Якщо виховання починається з пізнання дитини, то самовиховання бере свій початок від усвідомлення людиною себе як особистості і свого місця в суспільній діяльності.

Розвиток самовиховання значною мірою обумовлений рівнем самосвідомості особистості.

Тому одним із перших актів самовиховання є здатність особистості побачити себе очима інших, пізнати та оцінити «Я» реальне, тобто усвідомлення своїх якостей, почуттів, мотивів поведінки, дій. Все це забезпечує певний рівень розвитку самосвідомості – «цілісну оцінку самого себе, пережите знання про самого себе» [5, с. 81]. Формування самосвідомості передбачає створення особистістю образу свого «Я», виділення себе з навколишньої дійсності.

Самопізнання – це відкриття особистістю самої себе, виявлення своїх позитивних якостей і можливостей, а також тих задатків, які шляхом самовдосконалення можуть перетворитись на здібності, талант, стійку рису характеру. Сутність самопізнання полягає у тому, щоб, пізнавши себе, поставивши перед собою позитивні цілі, порівняти свої якості (позитивні та негативні) з тими, які необхідні для досягнення поставленої мети. Як показують дослідження, в юнацькому віці самосприйняттю притаманні такі мотиви, переконання, особистісні якості, за допомогою яких створюється чіткий авторитет.

Уявлення особистості про себе, як правило, здаються їй переконливими незалежно від того, ґрунтуються вони на об'єктивному знанні чи суб'єктивній думці, правильні вони чи помилкові. Як стверджує Р. Бернс, конкретні способи самосприймання, які ведуть до формування образу «Я», можуть бути найрізноманітніші. Всі вони входять в образ «Я» з різною питомою вагою: одні здаються індивіду більш значущими, інші – менш. Значущість елементів самоуяви і відповідно їхня ієрархія можуть змінюватись залежно від контексту, життєвого досвіду особистості чи просто під впливом ситуації [6, с. 33].

На підставі самопізнання формується самооцінка особистості, яка є важливим регулятором її поведінки.

Формування стійкої самооцінки та рівня домагань сприяє виникненню тих внутрішніх суперечностей, які можуть бути фактором самовдосконалення. Самооцінка передбачає виділення власних умінь, вчинків, якостей, мотивів і мети поведінки, їх усвідомлення та ставлення до них. Уміння юнаків оцінювати свої сили і можливості, прагнення, співвідносити їх із зовнішніми умовами, вимогами середовища, самостійно висувати перед собою ту чи іншу мету відіграє велику роль як у розвитку самовиховання, так і в становленні особистості загалом [6, с. 36].

Від самооцінки залежать взаємини людини з іншими, її критичність, вимогливість до себе, ставлення до успіхів і невдач.

Самооцінка залежно від рівня (адекватна, занижена, завищена) стимулює, або навпаки, стримує активність у самовдосконаленні. Так, неадекватно низька самооцінка знижує рівень соціальних домагань, сприяє невпевненості у своїх силах, обмежує життєві потреби людини. Низька самооцінка може поєднуватися з важкими емоційними зривами, внутрішнім конфліктом, глибоким когнітивним дисонансом.

Нерідко серед майбутніх офіцерів спостерігається явна переоцінка своїх сил і можливостей. Це призводить до зовнішніх і внутрішніх напружень, може супроводжуватись важкими емоційними зривами, розчаруванням у собі, а відповідно і відмовою від самовдосконалення.

Самооцінка перший вагомий стимул до самовиховання. Проте вона може бути правильною (адекватною), коли думка особистості збігається з тим, що вона насправді собою являє, і неправильною (неадекватною), якщо людина оцінює себе необ'єктивно, а її думки про себе різко розходяться з тим, якою її вважають інші.

Головним змістом професійного самовиховання майбутніх офіцерів є розвиток у себе якостей організатора службової діяльності. В сучасних умовах, у зв'язку з активним процесом інтелектуалізації ратної праці і зростанням ролі розумового компонента в системі якостей особистості сучасного фахівця, курсанти в межах професійного самовиховання виробляють у себе необхідні пізнавальні здібності, вміння аналізувати, синтезувати, прогнозувати, узагальнювати і робити висновки щодо різноманітних питань, вміння самостійно думати і приймати відповідальні рішення.

Професійне самовиховання як важлива складова професійного самовдосконалення, тісно пов'язане з професійною самоосвітою, з наполегливою працею над розширенням та поглибленням професійних знань, удосконаленням та набуттям нових навичок і умінь.

Професійна самоосвіта виступає як важлива і необхідна умова самовиховання, як винятково результативна форма розвитку професійних якостей та здібностей. Завдяки самоосвіті курсанти набувають знань щодо теорії та методики самовиховання, підвищують рівень культури.

Підготовка до самоосвіти складається з трьох етапів: адаптації, інтеграції навчання з самоосвітою та різноманітних форм самостійної роботи, пов'язаних з творчістю. Адаптаційна діяльність – є підготовкою до вирішення задач з самоосвіти. Інтеграція навчання з самоосвітою є на межі адаптаційної фази і повної самоосвіти. Як перехідна стадія вона містить процеси першого і другого типу. Адаптація заснована на розширенні і удосконаленні вмінь, необхідних в соціальному і культурному житті, а також на асиміляції системи знань і цінностей з джерел, які постійно збільшуються, в той час, як самоосвіта – на самостійному пошуку власних шляхів, обумовлених індивідуальними

потребами, зацікавленістю і прагненнями особистості. Третя стадія розвитку навичок у самоосвіті бере початок там, де починається будь-яка освіта, і триває на середньому і вищому рівні навчання, а також в період професійної праці [7].

Про методи самоосвіти написано достатньо. Різні автори, при всій розбіжності їх поглядів на саму проблему, в основному, єдині в питаннях методології. Вміння самостійно вчитися – це лише одна сторона процесу самоосвіти. Поряд з нею важливою стороною є бажання працювати над собою.

Складність здійснення цього бажання в тому, що воно повинно примусити людину бути одночасно і учнем, і учителем, і суб'єктом і об'єктом освіти.

Процесу самоосвіти або самовиховання намагались надати більш систематичної структури, виділяючи в ньому певні елементи і встановлюючи зв'язки між ними. Не розглядаючи існуючих рішень, які, між іншим, належать процесу самовиховання, стосовно самоосвіти можна обмежитись виділенням наступних елементів: визначення мети, зразка або ідеалу і порівняння його з власними можливостями; розгляд умов, необхідних для досягнення мети; прийняття рішення про вибір шляху діяльності; реалізація поставлених завдань; самоаналіз і оцінка власних успіхів і недоліків в досягненні мети (зразка, ідеалу), а також формування висновків про напрямок подальшої діяльності [7].

Професійне самовдосконалення майбутніх офіцерів не може бути зрозумілим поза суспільними відносинами і практичною діяльністю. Структура професійного самовдосконалення повністю визначається змістом практичної діяльності, соціальними умовами, в яких вона реалізується, й індивідуально-психічними особливостями особистості курсанта. Доцільно виходити з того, що цей процес є одним з видів їхньої соціальної активності. З огляду на це, професійне самовдосконалення, як і всі види соціальної активності, має предметний і соціально-психологічний аспекти. Предметний відображає стосунки в підсистемі «людина – професія», а соціально-психологічний – в підсистемах «людина – людина», «людина – колектив». Ці взаємозалежні характеристики є двома компонентами єдиного, цілісного процесу

професійного самовдосконалення, вони діють одночасно, доповнюючи й інтенсифікуючи одна одну.

Н. Битянова, розглядаючи культуру професійно-психологічного самовдосконалення, виділяє два взаємообумовлені компоненти: соціальну ситуацію й особистісну потребу. Соціальна ситуація характеризується станом і змінами в соціальному середовищі або переходом з одного соціального середовища в інше. Під особистісною потребою розуміється «неминуче виникаюча потреба особистості наблизити, певним чином «зрівняти» свої шаблони поведінки, звички, уявлення, у відповідності до умов соціального середовища, що змінюються» [8, с. 45–46].

Особистісна потреба в професійному самовдосконаленні реалізується в складній суб'єкт-об'єктній формі, де індивід виступає і суб'єктом, і об'єктом. Формування особистісної потреби в самовдосконаленні пов'язане з розвитком самої особистості і передбачає наявність певних етапів [8, с. 26].

Перший – досягнення необхідного рівня самосвідомості. Якщо свідомість як здатність фіксувати у внутрішньому плані знання про світ звернено насамперед назовні, то самосвідомість звернено на носія знання. Така спрямованість зумовлює виділення в знанні про світ знання про себе як про частину єдиного світу.

Другий етап – на базі самосвідомості формується відносно стійка, деякою мірою усвідомлена, динамічна і живуча система уявлень індивіда про самого себе, на основі якої він будує власне ставлення до навколишнього світу і до себе. Ця самооцінка складає особистісну Я-концепцію, яка містить компоненти: когнітивний – відображення своїх якостей, здібностей, зовнішності, соціальної значущості й інше; емоційний – самоповагу, самозакоханість, самовдоволення, самодостатність і т.д.; оцінно-вольовий – підвищення оцінки свого статусу, завоювання поваги, самоствердження.

Третій етап – постановка мети самовдосконалення, що є складовою соціальної сутності Я-концепції і утворюється в процесі спілкування та діяльності особистості, під час яких суб'єкт «дивиться, як у дзеркало, в іншу

людину» і тим самим уточнює, змінює, удосконалює образи свого «Я». Цей етап професійної орієнтації закінчується професійним самовизначенням, що відображає готовність індивіда змінити своє реальне «Я» в тому напрямку, якого вимагає професія (професійне «Я»). Це можна назвати професійною складовою самовдосконалення. Як з'ясувалося під час дослідження, на постановку цілей професійного самовдосконалення впливає безліч чинників, і особливо адекватність самооцінки й адекватність уявлень про професію, наявність професійного ідеалу.

Четвертим етапом виступає практична реалізація самовдосконалення: самовиховання певних якостей, саморегулювання, самоаналіз, самоконтроль і самокоректування. На кожному етапі використовуються різні методи, засоби і прийоми роботи над собою. На цьому етапі важливими є вольовий і мотиваційний компоненти діяльності, а також володіння психологічними технологіями саморегуляції та самокорекції.

Висновки. Професійне самовдосконалення є суспільно та особистісно необхідною умовою становлення курсантів як майбутніх офіцерів. Воно передбачає поєднання взаємопов'язаних і взаємозалежних процесів: *професійного самовиховання* як цілеспрямованої активної діяльності, що зорієнтована на формування і вдосконалення у себе позитивних і усунення негативних якостей у відповідності до вимог службової діяльності офіцера, та *професійної самоосвіти* як цілеспрямованої роботи щодо розширення і поглиблення своїх професійних знань, удосконалення та набуття відповідних навичок та умінь під час навчання у вищих військових навчальних закладах. Формування особистісної потреби в самовдосконаленні пов'язане з розвитком самої особистості і передбачає наявність певних етапів.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Дослідження потребують психолого-педагогічні механізми самовдосконалення особистості, та психолого-педагогічні умови активізації цього процесу. Крім того є потреба в обґрунтуванні педагогічних умов активізації професійного самовдосконалення курсантів та розробці технології їх реалізації в освітньому

процесі ВНЗ. А це, у свою чергу зумовлює необхідність визначення основних критеріїв, показників та рівнів професійного самовдосконалення майбутніх офіцерів.

Список використаної літератури

1. Стефановская, Т. А. Педагогика: наука и искусство: Курс лекций. Учеб. пособие для студентов, преподавателей, аспирантов / Стефановская Т. А. – М. : Совершенство, 1998. – 368 с.
2. Куликова, Л. Н. Проблемы саморазвития личности / Куликова Л. Н. – Хабаровск: Икар, 1997. – 315 с.
3. Ковалев, С. М. Воспитание и самовоспитание / Ковалев С. М. – М. : Просвещение, 1986. – 287 с.
4. Бех, І. Д. Образ «Я» як мета формування і розвитку особистості / Бех І. Д. // Педагогіка і психологія. – 1998. – №2. – С. 30 – 40.
5. Ковалёв, А. Г. Самовоспитание школьников / Ковалёв А. Г. – М. : Педагогика, 1967. – 159 с.
6. Бернс, Р. Развитие Я-концепции и воспитание / Бернс Р. – М.: Прогресс, 1986. – 420 с.
7. Діденко, О. В. Педагогічні умови професійного самовдосконалення майбутніх офіцерів: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Діденко Олександр Васильович. – Хмельницький, 2003. – 201 с.
8. Битянова, Н. Р. Культура профессионально-психологического саморазвития / Битянова Н. Р. – М. : Академия МВД, 1996. – 128 с.

Стаття надійшла до редакції 4.11.2015

Діденко А. В. Профессиональное самосовершенствование как фактор профессиональной подготовки будущих офицеров

В статье представлены роль профессионального самосовершенствования как фактора профессиональной подготовки будущих офицеров, определена сущность этого понятия, а также особенности его компонентного состава.

Профессиональное самосовершенствование является общественно и личностно необходимым условием становления курсантов как будущих офицеров. Оно предусматривает сочетание взаимосвязанных и взаимозависимых процессов: профессионального самовоспитания как целенаправленной активной деятельности, которая ориентирована на

формирование и совершенствование у себя положительных и устранению отрицательных качеств в соответствии с требованиями служебной деятельности офицера, и профессионального самообразования как целенаправленной работы по расширению и углублению своих профессиональных знаний, совершенствованию и приобретению соответствующих навыков и умений во время обучения в высших военных учебных заведениях.

Ключевые слова: профессиональное самосовершенствование, будущие офицеры, самовоспитание, самообразование, профессиональная подготовка.

Didenko O. V. Professional self as a factor in professional training of future officers

The article presents the role of professional self as a factor in professional training of future officers, the essence of this concept, and especially its component members.

Professional self is socially and personally necessary condition for the formation of cadets as future officers. It involves a combination of interrelated and interdependent processes: professional self as purposeful activity, focusing on the formation and improvement in the positive and eliminate the negative qualities in accordance with officers' performance, and professional self as purposeful work to expand and deepen their professional knowledge, improvement and acquisition of relevant skills and abilities while learning in higher military educational institutions.

Professional cultivation of future officers can not be understood outside social relations and practical activities. The structure of professional self completely determined by the content of practice, social conditions in which it is implemented, and individual psychological characteristics of the individual trainee. It is advisable to proceed from the fact that this process is a type of their social activity.

Preparing to self consists of three phases: adaptation, integration, training and various forms of self-education self-study related work. Adaptive activity - is preparing to meet the challenges of self. Integration training is on the verge of self adaptation phase and full self. As a transitional stage processes it contains the first and the second type. The adaptation is based on expanding and improving the skills required in social and cultural life, as well as the assimilation of knowledge systems and values from sources that are constantly increasing, while as self - to search their own ways, due to individual needs, interest and aspirations person. The third stage of development of skills in self-education begins where starting any education, and continues to middle and higher level training and during professional work

Keywords: professional self-improvement, future officers, self, self-education, professional training.